

שיעור הלכתי שבועי מפי מורנו ורבנו
הרה"ג דוד שלום נקי שליט"א
מו"צ ומחבר סדרת הספרים "בהלכה ובאגדה"

השיעור נמסר בימי ראשון בשעה 17:00 בבית הכנסת
"ברכת יצחק" [אחרי קופ"ח א' כללית] דימונה

גליון 60

"ודתענג בדשן נפשכם, הסו אַזְנַנְכֶם וּלְכוּ אֵלַי, שְׁמְעוּ וּתְהִי נַפְשְׁכֶם" (ישעיה נהב)

והתענג בדשן

השירה וההודאה להשם יתברך סדר הקדימה בברכות

המינים, בברכות מזונות, העץ, האדמה, הגפן ושהכל. האם ראשי
התיבות מג'ע א"ש נכון להלכה? האם מוציאים ידי חובה בברכה
ראשונה ואחרונה? שינון ברכות האחרונות על פה. במנהג השלוח
והבירה בליל ט"ו בשבט. מצוה לחזר אחר פירות חדשים כדי לברך
ש"היינו". המביא פרי חדש לתלמיד חכם, כאילו הקריב ביכורים.

עיטור השלחן בפירות בליל ט"ו בשבט

א. השבוע בעזרת השם יתברך יחול ט"ו בשבט ביום חמישי, נדבר
כמה דברים מענייני דיומא. בספר תיקון יששכר (לא ע"ב) לרבי יששכר

גם הקב"ה מנגד מתנהג אתו במידה כנגד מידה, ומבטל מעליו את כל המפריעים
והמקטרגים, ומפנק אותו ברמות גבוהות 'אל על'. כמו שאמר הקב"ה למשה: **אתה
מרומם ומפאר ומשבח ונותן שיר ושבח ותהילה ותפארת והודיה והלל למי שהמלוכה
שלו.** ובזכות השירה והתודה הזאת, עם ישראל זכה לניסים גדולים עצומים
שהתפרסמו בכל העולם, קרע להם הקב"ה את היים לשנים עשר גזרים, ועם ישראל
עברו בתוך היים ביבשה, ואחרי כן הטביע את המצרים בים, ונקם בהם על כל מה
שעשו לעם ישראל. כל הניסים הגדולים והעצומים האלו, זכו רק על ידי **השיר
והשבח והתהילה והתפארת וההודיה וההלל והלל**. להראות לנו כמה מעלת השירה
והתודה שעל ידה זוכים לישועות גדולות, מבחינת "עֲזֵי זַמְרֶת יָהּ" - אז - וְיָהּ לִי
לְיִשׁוּעָה", כי בשירה וההודיה האדם מראה הכנעה מוחלטת לפני השם שהוא לא
מהרהר אחר הנהגתו יתברך כלל ועיקר. וכמו שאמר דוד המלך (תהלים קא א): **הַסֵּד
וּמִשְׁפָּט אֲשִׁירָה, לָךְ ה' אֲזַמְרָה**, ופירש במצודות, שכמו שאשיר להשם על החסד
שעשה עימי, כך אשיר לו גם על המשפט שעשה עימי, ולא אהרהר אחר מידת הדין.

לכן השבוע הזה הוא שבוע מיוחד, שבוע של הודיה, שבח ושירה. אם נתבונן, הרי
בכל בוקר אנחנו מזכירים בתפילה בשיר של יום את השבת הקדושה, "היום יום אחד
בשבת קודש", "היום יום שני **בשבת קודש**". יש סידורים שהשמיטו את המילה
"קודש", ואומרים רק: "היום יום אחד **בשבת**", "היום יום שני **בשבת**", כיון שהם
טוענים מה קשור כאן "שבת קודש", וכי מדובר פה על השבת, הרי הכוונה כאן "יום
אחד בשבוע", כי "שבת" בלשון חז"ל זה "שבוע", כמו שאומרת הגמרא בכתובות (ב
ע"א), תקנו חכמים שיהיה החתן טורח בהכנת הסעודה של החתונה שלשה ימים,
אחד בשבת, ושני בשבת, ושלישי בשבת, כדי שתהיה הסעודה מיוחדת וחשובה
כנאה וכיאה לכבוד את מעמד החופה והנישואין, וביום רביעי הוא נושא אותה. ואם
כן למה לנו להזכיר בתפילה, "היום יום פלוני בשבת **קודש**", הרי לא מדובר פה על
שבת ממש? אבל גאון עוזנו ותפארתנו רבנו יוסף חיים זיע"א בספרו בן איש חי (שנה
א פרשת כי תשא סעף יז) נתן טעם על זה, שכיון שאמרו חז"ל בספרי שיש מצות עשה
מן התורה למנות את ימי השבוע ליום שבת, היום יום אחד בשבת, היום יום שני
בשבת וכו', וכן כתב הרמב"ן, לכן יש לדקדק ולומר דוקא "**בשבת קודש**", כדי להדגיש
את השבת ממש, וככה בכל יום נקיים מצות "זכור את יום השבת לקדשו", שהיא
אחת מעשר זכירות. ועוד ש בה ענין להראות שימי החול תלויים בשבת, כי השבת
היא הנותנת את הכח וההארה לכל ימי השבוע, כמו שכתב רבנו האר"י ז"ל. (ועייני
לנאון הגדול רבי אליהו בר שלום שליט"א הרב הראשי לבתי ים, בספרו הנפלא "משפט הכתובה" ח"א עמוד שג)

נמצא שכל השבוע אנחנו זוכרים את השבת, וממילא בשבוע זה של "שבת שירה",
עלינו להשתדל יותר ויותר לזכור את השבת **שירה**, ולשיר ולשבח את הקב"ה, ועל
ידי כך נזכור את ניסיו ונפלאותיו שעשה עימנו, כמו שנקרא בפרשה בשבת הבאה
עלינו לטובה על קריעת ים סוף וכו'. וכמו שמבואר בדברי חז"ל כמה ניסים גדולים
ועצומים היו בכל התהליך הזה של קריעת ים סוף והטבעת המצרים בים, ולכן כדאי
מאוד לעיין בחוברת "חג הפסח בהלכה ובאגדה" בכל התהליך של קריעת ים סוף,

מעלת השיר והשבח לבורא יתברך. שבוע מיוחד של "שבת שירה -
פרשת בשלח". נוסח אמירת "שבת קודש" בשיר של יום. מנהג
נתינת לחם לפני הציפורים ב"שבת שירה". על ידי השירה הפוכים
את מידת הדין למידת החסד והרחמים. למה בחוץ לארץ לא נקבע
ראש השנה לאילנות בקיץ? הקדימה שלפני סדר הקדימה בברכות.
צורת הברכה תלויה ביראת שמים של האדם. סדר הקדימה בשבעת

1 לאחרונה, זכינו בסייעתא דשמיא לדבר הרבה בשיעורים על מעלת השירה
וההודאה לבורא עולם ישתבח שמו, ועל ידי זה האדם מבטל מעליו כל מיני גזירות
קשות ורעות, כי בעצם השירה וההודאה להשם, האדם מראה התבטלות להנהגת
השם יתברך לגמרי, כי כאשר האדם צועק ומתפלל להשם יתברך על מה שקורה עמו,
זה דבר גדול ועצום, כמו שהגדילו בזה הקדוש (שמות כ ע"א) במעלת הצעקה, ואמרו
גדולה צעקה שקורעת גזר דינו של אדם מכל ימיו, ועוד ועוד דברים גדולים ונסגבים
עיין שם, אבל אחרי הכל, עדיין הוא לא מראה התבטלות מוחלטת להנהגת השם
יתברך, כי מחמת שכואב לו וקשה לו על הנהגת השם עמו, אז הוא צועק ומתפלל
להשם יתברך שישוע אותו, וברור שאין בזה בעיה, ואדרבה זו זכותו המליאה,
ואשריו ואשרי חלקו, וזו כמעט מידת כל אדם, שכאשר כואב - צועקים, ואם לא
יצעק להשם, אז למי יצעק?! אבל ישנה דרגה גבוהה יותר, ואם אדם מסוגל לשיר
ולשבח את הקב"ה על ההנהגה שהקב"ה מתנהג אתו, אף שהיא לא נוחה לו ולא
מוצאת חן בעיניו, ואף שקשה לו וצר לו, אין ספק שבזה הוא מראה שהוא מתבטל
לגמרי להנהגת השם, עד כדי כך שכבר הוא מסוגל לשיר. ובמילים אחרות הוא אומר,
שכיון שכל מה שנעשה בעולם זה בהשגחת השם, אם כן בוודאי שזה טוב, ולא רק
שזה טוב, אלא זה הכי טוב שיכול להיות בעולם, וכראע לעת עתה אין יותר טוב מזה.

רק ברור שזו דרגה מיוחדת ליחידי סגולה, וכמו שהזכרנו בעבר (עייני עלון מס' 58),
שכאשר הגיעו עם ישראל לים סוף, ומצרים היו אחריהם, הם פחדו מאוד, כמו
שכתוב (שמות יד ז): **וַיִּירָאוּ מְאֹד, וַיִּצְעְקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל ה'**, "הקב"ה אומר למשה
מה תצעק אלי?! אומר הילקוט שמעוני (פרשת בשלח אות רלג), **אמר משה לפני הקב"ה,
ומה עלי לעשות? אמר לו "אתה מרומם ומשבח ונותן שיר ושבח ותהילה
ותפארת והודיה והלל למי שהמלוכה שלך**". ולכאורה, מה הענין עכשיו להודות
ולשבח, הרי משה רבנו כואב לו, הוא לא יודע מה לעשות, מצרים מאחוריהם והים
מלפניהם, אז הוא צועק ומתפלל להשם, אז מה הקשר לשיר עכשיו?! וכמו שאמרו
במכילתא (בשלח פרק יד פסוק יג), למה היו ישראל דומים באותה שעה? ליונה שפרחה
מפני הנץ (עוף טורף) ונכנסה לנקיף הסלע, ופתאום היא רואה שנחש ממתין לה שם
בפנים, ומה היא תעשה? אומה? הילקוט בפנים היא לא יכולה בגלל הנחש, ולצאת לחוץ
היא גם לא יכולה בגלל הנץ, לכן היא היתה מכה חזק בפניה, כדי שישמע על
השובך ויבוא להציל אותה. כך כיון שראו ישראל את הים מלפניהם ואת מצרים
מאחוריהם, התפללו וצעקו אל השם. ואם כן, למה הקב"ה בא בטענה למשה, "מה
תצעק אלי", הרי מה יותר טוב מלצעק ולהתפלל לפני השם בעת כזו? ושוב מה
הענין דוקא עכשיו לפאר ולשיר ולשבח ולהודות ולהלל למי שהמלוכה שלו?

אלא כפי שאמרנו, זו באמת מעלה מיוחדת וגדולה ועצומה עד מאוד, שבעת צרה
וקושי אדם מסוגל להודות להשם ולשבח ולפאר ולרומם אותו יתברך, כי בזה הוא
מראה התבטלות מוחלטת, הוא מראה שאין לו שום טענה ושאלה והרהור חלילה
כלשהו על בורא עולם, הוא מראה שהוא מאמין שהנהגת השם עימו היא הכי טובה
שיכולה להיות, ואין יותר טוב מזה בעולם. וכיון שאין לך התבטלות גדולה מזו, לכן

מין השבעה, כי כיון שמברך ברכה אחת, ראוי שהברכה תהיה על הדבר היותר משובח. אלא למי שאומר שנחלקו כשאין ברכותיהם שוות, אם כן מה נקודת המחלוקת ביניהם, וכי מה נפקא מינה על מה יברך קודם, הרי בלאו הכי הוא מברך גם על זה וגם על זה, ונמצא שהוא נותן שבח גם על זה וגם על זה, והוא לא פוטר את האחד בברכת השני? אלא אומרת הגמרא, שעדיין לשיטתו יש מעלה בהקדמת ברכה אחת לברכה אחרת, וכמו שראינו שאמר רב יוסף, שכל המוקדם בפסוק זה מוקדם לברכה, שנאמר: "אַרְצָךְ חֲסֵה, וּשְׁעָרָה, וְגִפּוֹן, וְיַתְאֲנָה, וְרִמּוֹן, אֲרָץ זֵית שָׁמֶן, וְדָבַשׁ [תמרים]". והרי חיטה ושעורה ברכתם מזונות ואילו שאר חמשת המינים ברכתם העץ, ונמצא שאף שברכתם שונה, בכל זאת אנחנו מקדימים אותם לשאר המינים, אם כן מכאן ראינו שיש ענין להקדים ברכה אחת לחברתה, גם בשני מינים שאין ברכותיהם שוות.

ד. והבית יוסף (סימן ריא) הביא בזה מחלוקת ראשונים אם הלכה כרבי יהודה או כחכמים, ובשלחן ערוך פסק (סעיף א) בסתם כדעת הרא"ש ועוד רבים מהראשונים שהלכה כרבי יהודה שמין שבעה עדיף מחביב, ולא כהרמב"ם שפסק כחכמים שחביב עדיף. ואף על פי שהביא גם בסעיף ב' את דעת הרמב"ם, בכל זאת הרי כלול גדול בידינו "סתם" ויש אומרים הלכה כסתם, ולכן הלכה כסתם שמין שבעה עדיף.

הלוואי והיה לנו רגלי ברזל לרוץ אחריו לשמוע אותו

ה. והנה מספרת שם הגמרא (מא ע"ב) על רב חסדא ורב המנונא שסעדו יחד, והביאו לפניהם תמרים ורימונים, לקח רב המנונא את התמרים וברך עליהם "העץ" ופטר את הרימונים. אמר לו רב חסדא, והרי למדנו שכל המוקדם בפסוק קודם לברכה, והרי הפסוק הקדים את הרימונים לדבש שהם התמרים, והיה לך לברך על הרימונים ולפטור את התמרים? אמר לו רב המנונא, מכיון שהתורה כתבה שוב את המילה 'ארץ' באמצע הפסוק, היא באה ללמדנו שיש חשיבות ומעלה יתירה לאותם פירות שסמוכים יותר לתיבת 'ארץ', וכיון שהתמר כתוב שני לארץ, אֲרָץ זֵית שָׁמֶן (1) וְדָבַשׁ (2), ואילו הרימון כתוב חמישי

קול תורה (תשרי חשון תשל"ח) מה שאר בזה הגאון הרב פרנק זצ"ל בטוב טעם ודעת על דרך הפשט.

3 אני זוכר בזמנו שמרן זצ"ל דיבר בשיעור על דיני קדימה בברכות, הוא אמר שקודם שנלמד את דיני הקדימה על מה מברכים, יש קדימה אחרת וחשובה יותר, לדעת בכלל איך מברכים, והאריך בדיבור על הגיגי האותיות כהגון, ובדקדוק נכון, למשל בניקוד שוא [:], צריך להבדיל בין שוא נע לשוא נח, כי השוא נע, מבטאים אותו בדומה לצירי [...], ואילו השוא נח הוא כמו שמשתיק משהו, ואומר: שֶׁשֶׁשׁ, וכמו שכתב מרן בשלחן ערוך (סימן סא סעיף ג) ובמשנה ברורה. ודיבר הרבה מאוד מענייני הזהירות והכוונה בברכות.

והנה בכף החיים (סימן רב אות א) כתב בשם רבנו חיים ויטאל: אמר לי מורי האר"י ז"ל, כי עיקר השגת האדם אל רוח הקודש תלויה על ידי כוונתו וזהירותו בכל ברכות הנהנין, לפי שעל ידם מתבטל כח אותן הקליפות הנאחזות במאכלים החומריים ומדבקים בהם באדם האוכל אותם, ועל ידי הברכות שעליהם הנאמרות בכוונה, הוא מסיר מהם הקליפות ההם, ומזכך החומר שלו ונעשה זך ומוכן לקבל קדושה, והזהירני מאוד על זה. ע"כ. ולפי זה ניתן לבאר מה שהגמרא מספרת בברכות (לח ע"א) על תלמידיו של רבי זירא ששיבחו את הבן של רב זביד לפני רבי זירא שהוא "אדם גדול ובקי בברכות". אמר להם רבי זירא, כשיבוא לידכם הביאוהו לידי ואני אתהה על קנקנו. וכאשר הגיע הבן של רב זביד, בחן אותו רבי זירא אם הוא בקי בהלכות ברכות. ע"ש. ולכאורה, מדוע החכמים מצאו לנכון לשבח אותו דוקא בזה שהוא בקי "בברכות", ולמה לא אמרו שהוא אדם גדול ובקי "בהלכות שבת", הרי בוודאי שהוא לא היה בקי רק בהלכות ברכות? אלא כיון שרבונו האר"י אמר שעל ידי הכוונה והזהירות בברכות, האדם זוכה לזכך את החומר שלו, ונעשה זך וטהור לקבל קדושה ומתעלה יותר, נמצא שזה מה שגורם לו להיות אדם גדול. לכן מצאו לנכון להרויח שהוא אדם גדול, דוקא בזה שהוא בקי בברכות. כי צורת הברכה תלויה ביראת שמים של האדם, שכאשר הוא מברך את השם כהגון וכיאות מילה במילה, ובכוונה זכה וטהור, דבר זה מראה על דרגת יראת השמים שלו, וממילא הוא אדם גדול.

4 מעלת הברכה היא כשאדם מברך את השם יתברך בכוונה, בחשק ובשמחה. לא דומה אדם שמודה ומברך בחשק, לאדם שבקושי מוציא את המילים בפה. גם אדם שאומר "תודה" לחברו, יש שמוציא את התודה מכל הלב, ויש שאומר את התודה כמי שכפאו שד, אין ספק שנוותר על התודה שלו... לכן תקנו חז"ל את סדר הקדימה בברכות, והכלל העולה שהחשוב קודם. לכן לפי רבי יהודה שבעת המינים קודמים, כי אם ארץ ישראל השתבחה בשבעת המינים האלו, הרי אומר שמעלתם גדולה יותר משאר המינים, (עיי' בתוספות ברכות לט ע"א ד"ה חביב). אבל אם יש לפניו פירות שאינם משבעת המינים, אז בוודאי שהחביב לו מבניהם קודם, כי כאשר יברך על פירות שחביבים לו או על מאכל שחביב לו, הברכה תצא יותר בכוונה מכל הלב. וכמו שכתב הבית יוסף (סימן ר"א אות א). אלא שלפי חכמים, עדיין תמיד חביב קודם, כי סוף סוף, האדם עצמו מעדיף את החביב יותר משבעת המינים, ובכך הוא יאמר את הברכה בכוונה יותר מכל הלב.

סוסאן מערבי (היה בזמנו של מרן הבית יוסף בצפת) כתב, שמנהג ישראל קדושים לעטר את השלחן בליל ט"ו בשבט בפירות האילן ולברך עליהם, ובעיקר מביאים מפירות שבעת המינים שהשתבחה בהם ארץ ישראל, שהם: ענבים, תאנים, רימונים, זיתים, ותמרים. שעל ידי כך יזכרו שהוא יום ראש השנה לאילנות, שמאז מתחילים הפירות לחנוט ולגדול מכח הגשמים שירדו עד עכשיו מתחילת השנה, ויתפללו על הפירות שיתברכו. וכיון שמונחים לפנינו על השלחן כמה וכמה סוגים של פירות שונים, לכן כדאי לשנן את דיני הקדימה בברכות, על מה לברך ראשון ועל מה לברך שני, ועל מה לברך ולפטור את שאר המאכלים מאותה ברכה, כי חז"ל תיקנו לתת את המעלה והקדימה לפרי או למאכל החשוב יותר.³ ונדבר כמה דברים בזה.

ביאור מחלוקת רבי יהודה וחכמים

ב. במשנה מסכת ברכות (מ ע"ב) אמרו, היו לפניו מינים הרבה, רבי יהודה אומר, אם יש ביניהם מין שבעה, עליו הוא מברך. וחכמים אומרים, מברך על איזה מהם שירצה. ובגמרא (מא ע"א) נחלקו רבי אמי ורבי יצחק נפחא בביאור מחלוקת רבי יהודה וחכמים, אחד אומר המחלוקת של רבי יהודה וחכמים כשברכותיהם שוות, דהיינו אם מונחים לפניו שני מיני פירות שברכתם "העץ", ואחד מהם הוא משבעת המינים, רבי יהודה אומר מין שבעה עדיף, ולכן יברך על הפרי משבעת המינים ויפטור את הפרי האחר.⁴ וחכמים אומרים, מין חביב עדיף, שאם הפרי האחר חביב לו יותר, וכגון שיש לפניו אפרסמון ותמר, והוא אוהב יותר את האפרסמון, יברך על האפרסמון ויפטור את התמר. אבל אם אין ברכותיהם שוות, כגון שיש לפניו פרי שברכתו העץ ופרי שברכתו האדמה, דברי הכל מברך על זה וחוזר ומברך על זה. והחכם השני אמר, גם כשאין ברכותיהם שוות, יש מחלוקת בין רבי יהודה לחכמים, מה לברך לפני מה.

ג. שואלת הגמרא, בשלמא למי שאומר שהמחלוקת היא כשברכותיהם שוות, מובן מה נחלקו רבי יהודה וחכמים, האם יברך על מין השבעה ויפטור את החביב או שיברך על החביב ויפטור את

דברים שלא שמעתם און מעולם. ע"ש. וכמו שכתבו הפוסקים על מה שנהגו ישראל קדושים בשבת זו פרשת "בשלח" שקוראים על המן שירד לישראל, לתת מעט לחם או חיטים לפני הציפורים. וכתב בספר ערוך השלחן (סימן שכד סעיף א), שהמגן אברהם התירעם על המנהג הזה, שהרי מבואר בשלחן ערוך (שם סעיף יא) שאסור לתת מזונות בשבת לפני בעלי חיים של הפקר, שכיון שהם יכולים להשיג בעצמם מההפקר, נמצא שטורח בשבת טרחה שלא לצורך. ואם כן איך נותנים לחם לפני הציפורים שאין מזונותם עליך בשבת זו? ויתירך שמנהג ישראל תורה הוא, כיון שאנחנו לא טורחים בשביל הציפורים אלא בשבילנו, שכיון שהעופות אמרו שירה על הים בקריעת ים סוף, לכן אנחנו מצידנו רוצים להחזיק להם טובה על זה, ובשבת שירה שקוראים על קריעת ים סוף, אנחנו נותנים את הלחם לפניהם, ועל ידי זה אנחנו זוכרים את שמחת שירת הים. ע"ש. לכן גם אנחנו על ידי שנשתדל לשיר ולשבח את בורא העולם יותר ויותר בשבוע זה, נזכור את שמחת שירת הים כדי להודות לפניו יתברך, והלוואי שנתחזק במעלה זו של אמירת התודה והשירה והשבח להקב"ה בכל השנה כולה, ובזכות זה הקב"ה יבטל כל גזירות קשות ורעות מעל כל ישראל, אמן.

ובענין זה פירש החוזה מלובלין, שכאשר חזרו השבטים בפעם הראשונה ממצרים לארץ כנען ליעקב אביהם, אמרו לו (בראשית מב ל): "דָּבַר הָאֵלֶּיךָ אֲדֹנָי הָאֲרָץ אֲתָנוּ קָשׁוֹת...", ובסוף כשהסכים יעקב שירדו שוב למצרים כדי להביא אוכל בגלל הרעב, כתוב (שם מג יא): "וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יִשְׂרָאֵל אֲבֵיהֶם, אִם כֵּן אֶפְאֹד זֹאת עֵשׂוֹת מִמֶּנֶּתְהוּ הָאָרֶץ...". וברוך רמז מפרש הרב, "אֲדֹנָי הָאֲרָץ", זה הקב"ה שהוא יתעבד שמו ויתעלה כבוד הדרו אדון העולם, ואם חלילה הוא דיבר אתנו קשות, כלומר שיש חרון אף בעולם, אז מה עושים כדי להוריד את החרון אף? "קחו מִמֶּנֶתְהוּ הָאֲרָץ", שעל ידי שמזמרים להקב"ה ומהללים אותו יתברך, ומראים שאנחנו כפופים וכנועים ומתבטלים לכל הנהגותיו עימנו, אז מתקיים המשך הפסוק (שם יז): "וְאֵל שְׂדֵי יַתֵּן לָכֶם רְחֵמִים", שבזה זוכים להפוך את מידת הדין למידת החסד והרחמים.

2 הגמרא בראש השנה (יד ע"א) אומרת שהטעם שט"ו בשבט הוא ראש השנה לאילנות, כיון שעד אז כבר ירדו רוב גשמי השנה, והשרץ [לחלוחית העץ] עלה באילנות, ומתחילים הפירות לחנוט מהגשמים של שנה זו. ולפי זה יש לשאול במדינות מסוימות בחוף יקב שרוב הגשמים שלהם יורדים בקיץ, לכאורה היו צריכים לקבוע להם תאריך אחר לראש השנה לאילנות בקיץ, אולי בט"ו באב שהוא ירדו רוב הגשמים אצלם? ובאר הגאון רבי צדוק הכהן מלובלין בספרו פרי צדיק (חלק ב דף מ) בדרך דרש, שכיון שאמרו חז"ל בגמרא תענית (י ע"א) שארץ ישראל שותה מי גשמים, וכל העולם כולו מתמצית מי גשמים, דהיינו, ממה שנשאר בעננים לאחר שארץ ישראל שותה, שנאמר (איוב ה ז): "הַתָּהוּן מִטָּרַעַל פְּנֵי אֲרָץ, וְשֹׁלַח מִיָּם עַל פְּנֵי חוּצוֹת", וביאר המהרש"א, ממה שנאמר לגבי ארץ ישראל "מטור", דהיינו מי גשמים, ואילו לגבי חוף לארץ נאמר "מים", משמע שם מים, ולא מי גשמים. ונמצא שכל הגשמים שבאים להם בקיץ, הם רק מההשפעה של ארץ ישראל, לכן שאר המדינות הן טפלות לארץ ישראל, ונקבע להם ראש השנה כפי האקלים של ארץ ישראל. (עיי' עוד בחוברת

עליו הפרגיות מאוד, ולכן הוא הקדים את ברכתם, כי בדיני קדימה יש להקדים ולברך תחילה על המאכל החביב יותר, אם כן למה לגלות עליו? אחר כך חזר בר קפרא ואמר: על המברך אני כועס, כי גם אם חכמה אין כאן, כלומר גם אם אתה חושב שאתה יודע בעצמך על מה להקדים ולברך, ולכן אינך שואל, אבל האם זקנה אין כאן, ואם כן עדיין היית צריך להתייחס בכבוד ולשאל אותי על מה להקדים ולברך.

ט. ומסבירה הגמרא במה נחלקו התלמידים האלו, למה זה ברך על הפרגיות קודם, ואילו חברו חשב שצריך על השלקות קודם? אלא המברך סבר, שלקות ופרגיות ברכותיהם שוות, ועל שניהם מברכים "שהכל", ולכן בירך על הפרגיות שהן חביבות עליו יותר וחביב עדיף ופטר את השלקות. ואילו המלגלג סבר שהשלקות ברכתם "האדמה", והפרגיות ברכתן "שהכל", ועדיף להקדים לברך על השלקות, מכיון שברכה על פרי חשובה יותר מ"שהכל". וכמו שפירש רש"י שברכת "האדמה", היא ברכה חשובה לעצמה לדברים חשובים שגדלים באדמה, ולא כברכת שהכל שהיא ברכה לכל דבר. והתוספות (שם) פירשו, שברכת "האדמה" עדיפה מברכת "שהכל", כי היא מבוררת יותר וחשובה לעצמה, והיינו שהיא ברכה ששייכת לדברים מסוימים בלבד. ולכן אף על פי שאותו המין שיש לברך עליו שהכל חביב עליו יותר, יברך על המין שברכתו "האדמה" קודם.

אם יש קדימה בברכות "העץ" ו"האדמה"

י. והנה אם היו לפניו פרי שברכתו העץ ופרי או ירק שברכתו האדמה, האם גם בזה יש להקדים אחד על השני או לא? והנה בגמרא (שם מא ע"א) אמר עולא כל המחלוקת של חכמים ורבי יהודה אם מין שבעה קודם או חביב קודם, הוא דוקא כשהברכות שוות, אבל אם אין הברכות שוות כמו למשל צנון ברכתו האדמה וזית שברכתו העץ, "מברך על זה וחוזר ומברך על זה", כי עיקר דין קדימה שייך דוקא כשברכותיהם שוות, כגון זיתים ותפוחים שעל שניהם מברך "בורא פרי העץ", ונמצא שבא לפטור את שניהם בברכה אחת, לכן יברך על החשוב ויפטור את השני. אבל אם אין ברכותיהם שוות, כיון שמברך ברכה לכל אחד ואחד בפני עצמו, רשאי לברך על מה שירצה קודם. והקשו התוספות והרא"ש, הרי כיון שבארנו שברכת הפירות קודמת לברכת שהכל, כי היא ברכה מבוררת וחשובה יותר, אם כן לכאורה היה צריך גם להקדים את ברכת העץ לברכת האדמה, כיון שברכת העץ מבוררת יותר, שהרי ברכת האדמה כוללת את כל הגדל באדמה, ולכן אפילו אם טעה וברך האדמה על פירות העץ, יצא ידי חובה. ואילו ברכת העץ מברך דוקא על מה שגדל באילן, ולמה לא יקדים את ברכת הזית שהיא "העץ" לברכת הצנון שהיא "האדמה"? וצריך

יושבים אין פה קביעות, וכמו שפסק מרן בשלחן ערוך (סימן ריג סעיף א).

ועל כל פנים, כתב מרן הבית יוסף (שם) שמה שאמרו בגמרא ברכות (מג ע"א) שחבורה שאוכלים יחד פירות או שותים יין, אחד מברך ופוטרו את כולם, היינו דוקא בברכה ראשונה, אבל בברכה אחרונה מבורא בגמרא חולין (קו ע"א) שכיון שאין זימון על פירות ויין, כל אחד ואחד מברך לעצמו, ולא יברך אחד להוציא את כולם. וכתבו התוספות שהטעם בזה, משום שבברכה ראשונה כל אחד מרוויח שעל ידה הוא יכול לאכול ולהינות, לכן הם מתכוונים להתחבר ולהצטרף יחד, ולכן די בשייבה כדי להראות את הקביעות והצירוף. אבל בברכה אחרונה שכבר אכלו ודעתם להיפרד וללכת, לא מצטרפים. ולפי זה, אותם שנוהגים לעשות קידוש בשבת בבוקר בבית הכנסת ואוכלים מזונות וכיוצא בהם, ואחר כך אחד מברך ברכה אחרונה "מעין שלש" וברכת "נפשות" ומוציא את כולם ידי חובה, אינם עושים נכון, שכיון שאין זימון באכילת פירות ועוגות, ממילא אין בזה קביעות ולא מוציאים בזה ידי חובה. ורק בדיעבד שאחד בירך והוציא אותם ידי חובה, אז הם יצאו, וכמו שכתב הרשב"א שלכתחילה לא עושים כן, וכן פסק מרן בשלחן ערוך (שם). ובכל זאת, אם הם חבורה של עמי הארץ שלא יודעים לברך ברכה אחרונה, אז אחד יברך בקול רם ויוציא אותם, וכמו שכתבו הט"ז (שם סק"א) והמשנה ברורה (סק"ט).

לכן, אשרי אדם ששם אל ליבו לשנן את הברכות האחרונות על פה, כדי שיהיה בקי בהן גם כשאין לו סידור. וגם ישים לב על אשתו ובני ביתו שילמדו את הברכות האלו היטב על פה, ויקפידו לברך בכל פעם שאוכלים שיעור. [ופעם ראיתי אחד שאכל חתיכת עוגה "טובה", ולא ברך ברכה אחרונה. אמרת לו, מה עם ברכה אחרונה? אמר לי אין בזה שיעור. וזה נובע כי לא בקיאים אנשים בשיעור המאכלים ונגרם להם להפסיד את הברכות האחרונות, ובפרט "מעין שלש" שלדעת רוב הראשונים היא מהתורה. לכן כדאי שאדם יהיה לו משקל קטן בבית, וישקול כמה פעמים, ולאט לאט הוא כבר ידע ויוכל לשער בעצמו אם יש במאכל הזה או בפרי הזה שיעור או לא]. ולצערנו הרב, רבים מזלזלים בברכה אחרונה ולא מברכים כלל. ויזכר על טוב מורי הרב הגאון רבי נתן מוצרי שליט"א ששידל אותנו בילדותנו בתלמוד תורה, ללמוד על פה ברכת "מעין שלש", וכן נוסח "רצה והחליצנך". וגם נתן 'מתן שכרה בצידה' לכל מי שידע היטב. זכרה השם לו לטובה ולברכה על כל פועליו.

לארץ, "אֶרֶץ חֹטָה" (1), וּשְׁעָרָה (2), וּגְפֹן (3), וּתְאֵנָה (4), וְרִמּוֹן (5), לכן התמר קודם לרימון לברכה. אמר לו רב חסדא, מי יתן והיה לנו רגלים של ברזל, והיינו רצים אחריו תמיד, כדי לשמש אותך ולשמוע את תורתך.

מעלה יתירה לפירות שסמוכים לתיבת "אֶרֶץ"

ו. מכאן למדנו שכל מה שסמוך בפסוק יותר לתיבת "אֶרֶץ" הוא קודם לברכה, וכיון שפעמיים כתוב בפסוק "אֶרֶץ", נמצא שאותו מין שכתוב סמוך וקרוב יותר לארץ השני, הוא חשוב יותר מהמין שכתוב מאוחר יותר לארץ הראשון. ומכיון שכתוב בפסוק: "אֶרֶץ חֹטָה" (1), וּשְׁעָרָה (2), וּגְפֹן (3), וּתְאֵנָה (4), וְרִמּוֹן (5), אֶרֶץ זֵית שְׁמֹן (1), וּדְבַשׁ (2), נמצא שסדר הפירות הוא: זית, תמר, גפן, תאנה, רימון. ולכן אם הביאו לפניו למשל ענבים ותמרים, מברך על התמרים ופוטרו את הענבים, כי אף על פי שהענבים כתוב קודם בפסוק, מכל מקום כיון שהתמרים כתוב 'שני' לארץ השני, ואילו הענבים כתוב 'שלישי' לארץ הראשון, התמרים קודם. וכל שכן אם יש לפניו ענבים וזיתים, שמברך על הזיתים ופוטרו את הענבים, כי הזית כתוב 'ראשון' לארץ השני, ואילו הענבים כתוב 'שלישי' לארץ הראשון. וכמבואר בשלחן ערוך (סימן ריא סעיף ז).

סיכום סדר הקדימה בפירות שבעת המינים

ז. נמצא לפי זה שאם היו לפניו: ענבים או צימוקים, תאנים, רימונים, זיתים ותמרים, מברך "העץ" על הזיתים ופוטרו את שאר המינים. ואם היו לפניו ענבים, תאנים, רימונים, ותמרים, מברך העץ על התמרים ופוטרו את שאר המינים. ואם היו לפניו ענבים תאנים, רימונים, מברך העץ על הענבים ופוטרו את שאר המינים. ואם היו לפניו תאנים ורימונים, מברך העץ על התאנים ופוטרו את הרימונים. ואם היו לפניו רק רימונים משבעת המינים ועוד פירות שאינם משבעת המינים, מברך העץ על הרימונים ופוטרו את שאר הפירות, אף על פי ששאר הפירות חביבים עליו יותר.

ברכת הפירות קודמת לברכת "שהכל"

ח. הגמרא בברכות (לט ע"א) מספרת לנו עוד סיפור על שני תלמידים שישבו לפני בר קפרא, והביאו לפניו כרוב ומיני שלקות שנאכלים רק כשהם מבושלים, וגם פרגיות, נתן בר קפרא רשות לאחד מהם לברך כדי להוציא ידי חובה את כל המסובים בברכה הראשונה, ⁷ קפץ אותו תלמיד מבלי לשאול את בר קפרא על איזה מהם לברך תחילה, ובירך על הפרגיות "שהכל נהיה בדברך". לגלג עליו חברו על זה שהוא הקדים לברך תחילה על הפרגיות, ולא בירך תחילה "האדמה" על השלקות. ואז כעס בר קפרא על המלגלג, למה לגלות על חברך, הרי אולי חביבים

⁵ ולכאורה יש להבין, מה המשמעות בזה שבגלל שהתורה כתבה את הפרי בסמוך יותר לתיבת "ארץ", אז בגלל זה הוא חשוב יותר וברכתו קודמת? וראיתי ביאור נפלא, נתאר לעצמנו, אדם שרוצה למכור את הדירה שלו, והוא מתאר לקונה את טיב הדירה שהוא מוכר, אם למשל הוא אומר לו: **הדירה** גדולה, יש בה שמש, וארבעה כיווני אויר. **היא דירה** עם חצר גדולה. במשפט הזה ישנה הדגשה מיוחדת שבדירה ישנה "חצר גדולה", והיא מעלה חשובה בדירה יותר מהמעלה של "ארבעה כיווני אויר" שהוא הזכיר לפני כן. ולכן כדי להדגיש את המעלה הזאת, הוא גם הוסיף ואמר בסמוך שוב את המילה "**דירה**". לעומת זאת, אם המוכר יאמר לקונה: "**הדירה** גדולה ורחבה, יש בה שמש, ארבעה כיווני אויר, וחצר גדולה", נמצא שהמעלה של ארבעה כיווני אויר תהיה יותר חזקה מהמעלה שיש בה חצר גדולה.

כך אומרת התורה: "כִּי ה' אֱלֹקֶיךָ מֵבִיאֲךָ אֶל אֶרֶץ טוֹבָה... אֶרֶץ חֹטָה וּשְׁעָרָה וּגְפֹן וּתְאֵנָה וְרִמּוֹן, אֶרֶץ זֵית שְׁמֹן וּדְבַשׁ! המילה "ארץ" שנוספה באמצע הפסוק, מדגישה יותר את "זית השמן והדבש" כשבח חזק ומובהק לארץ, יותר מאשר "גפן תאנה ורימון" שנאמרו כהמשך לחיטה ושעורה. זאת אומרת, שארץ ישראל השתבחה בכך שהיא "ארץ חסידה", וגם היא "ארץ שעורה", וגם "ארץ תמר", ו"ארץ זית" וכו' - כל פרי ופרי בא לתת פן נוסף של שבח לארץ ישראל. וככל שהפרי קרוב יותר למילה ארץ, הדבר מראה שהוא שבח חזק יותר לארץ. הארץ היא כביכול יותר "ארץ זית" מאשר "ארץ תמר", ויותר "ארץ תמר" מאשר "ארץ גפן".

⁶ סימן מפורסם ונחמד כדי לזכור את סדר הקדימה בתוך הפירות בתוך שבעת המינים, לפי מספר הגרעינים שבהם: א. זית - גרעין אחד. ב. תמר - הגרעין מפוצל ושסוע לשניים. ג. גפן - בענב יש בדרך כלל שלושה או ארבעה גרעינים. ד. תאנה - גרעינים רבים. ה. רימון - כולו גרעינים.

⁷ צריך לדעת שמה שמוציאים ידי חובה, הוא דוקא כשישבים יחד באכילה משותפת, וכמו שהיה מצוי בזמנם יותר שהיו מסובים לאכול, אבל אם אינם יושבים לאכול, אלא למשל אחד עומד ורוצה לאכול תפוח, ומבקש מתברו שיוציא אותו ידי חובה, אינו רשאי להוציאו לכתחילה, כי צריך להראות קביעות מסוימת, וכשאינם

שלוה שהיא חיטה תפוחה, וכן משקה בירה הנעשה משעורה, וחושבים שבזה יש להם מכל שבעת המינים, וטועים ומברכים קודם "האדמה" על החיטה, כיון שהיא ראשונה בשבעת המינים, ואחר כך "שהכל" על הבירה שהיא שעורה, ואחר כך על מיני הפירות משבעת המינים. אבל זו טעות, כי כל המעלה של החיטים והשעורים שהשתבחה בהן ארץ ישראל, דוקא כשטוחנים אותן לקמח ואופים מהן לחם או מיני מזונות. וכמו שכתב מרן בבית יוסף (סימן ריא אות ה), החיטה שכתובה בתורה בשבעת המינים, אין זה בכוסס את החיטה ממש, אלא שעשאה פת, וכמו שפירשה תורה: "אַרְץ חֹטֵה וּשְׂעֵרָה... אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְמִסְכַּנְתָּ תֹאכַל בָּהּ לֶחֶם". ותדע לך שהרי הכוסס את החיטה, לא מברך אחריה לא שלש ברכות של ברכת המזון, ולא מעין שלש. ומשמע שהחיטה שכתובה בתורה, היינו "לחם" והוא הוא שקודם לכל, וברכתו חשובה שגורם ברכה לעצמו. וכן אם עשאו דייסא שברכתו "מזונות", הרי זה חשוב יותר מברכת "העץ", ולכן הוא קודם לו, אבל הכוסס את החיטה [כגון חיטה קלויה או שלוח] שמברך עליה "האדמה", אינו חשוב להיות קודם לברכת "העץ". ולכן, מברך עליה "האדמה".⁸ ואם רוצים להביא על השלחן מכל שבעת המינים, יביאו עוגה או קובה, סיגרים, קוגל וכיוצא בהם, ויברכו מזונות, ואחר כך יברכו על הפירות כסדר הקדימה שלמדנו. וכן בשלחן ט"ו בשבט של מרן זצ"ל היו מביאים גם מיני מזונות, והיה מברך עליהם תחילה.

מג'ע א"ש

יד. ולפי כל מה שלמדנו היום יוצא שמה שידוע בפי הציבור שיש רמז לסדר הקדימה בברכות: ראשי תיבות **מג'ע א"ש**, דהיינו: מזונות, גפן, עץ, אדמה, שהכל, אינו מדויק כלל, כי לבני ספרד שקיבלנו הוראות מרן השלחן ערוך, רק ברכת מזונות היא הראשונה, וברכת שהכל היא האחרונה, אבל ביניהם רשאי להקדים מה שירצה. על כן, אם הביאו לפנינו עוגה, יין, תמר, בוטן, ושוקולד, יברך מזונות על העוגה, ואחר כך יברך על מה שירצה, ולבסוף יברך שהכל על השוקולד.

לחזר אחר ברכת "שהחיינו"

טו. והנה בתלמוד ירושלמי (סוף מסכת קידושין) כתוב: "עתידי אדם ליתן דין וחשבון על כל מה שראתה עינו ולא אכל", ולכן, רבי אלעזר בן פדת שהיה עני, היה אוסף כל פעם מעט כסף, כדי שיאכל מכל פרי חדש. וכתב הפני משה, שהסיבה שעתידי אדם ליתן דין וחשבון על זה, משום שאינו נותן ליבו לחזר אחר הפירות כדי לברך ולהודות את השם ברוך הוא שברא מינים אלו להחיות בהם בני אדם, וכאילו אינו נחשב בעיניו טובת יתעלה ברוך הוא. ורבי אלעזר היה חושש לשמועה זו, והיה רואה איך להביא את עצמו לידי חיוב לכל הפחות פעם בשנה, כדי לברך על כל מין ומין, וליתן שבח והודיה לאל יתעלה ברוך הוא ומבורך, המשגיח ומפרנס ומכין מזון לכל בריה, וצורך כל נפש חיה, יתברך שמו ויתעלה זכרו לעד ולנצח נצחים, אמן. עכ"ד. וכתב גאון עוזנו ותפארתנו רבנו יוסף חיים זיע"א בספרו בן איש חי (שנה ראשונה פרשת ראה סעיף טז): על כן אפילו עני שבישראל ישתדל לקנות מכל פרי חדש לאכול ממנו הוא ואנשי ביתו ולברך "שהחיינו" להודות להשם יתברך. לכן יש מחזרים אחר פירות חדשים להביאם לשלחן ט"ו בשבט, בשביל לברך ברכת "שהחיינו". וכמו ענבים, תותים וכיוצא.⁹

⁹ נאמר בנביא (מלכים ב פרק ד פסוק מב): "וְאִישׁ בָּא מִבְּעַל שְׁלֶשָׁה, וַיָּבֵא לְאִישׁ הַאֲלֵקִים [אלישע הנביא], לֶחֶם בִּפְרוּרִים עֶשְׂרִים לֶחֶם עֶשְׂרִים, וַיִּכְרַם בְּצִקְלָנוֹ" [שיבולים רכים ומלאים כשהם עדיין בקליפותיהם]. ושואלת הגמרא בכתובות (קה ע"ב): וכי אלישע הנביא היה כהן שמביאים לו ביכורים? אלא לומר לך: כל המביא דורון לתלמיד חכם, כאילו מקריב ביכורים. וכתב הכף החיים (סימן רכה ס"ק טו): יש להשתדל להביא פרי חדש לתלמיד חכם שיברך "שהחיינו" ונחשב לו כהבאת ביכורים. וקודם שמביא לחכם יאמר: "הריני מוליך פירות אלו דורון לתלמיד חכם. ויהי רצון מלפניך ה' אלוקינו ואלוקי אבותינו שתחשב לי מצוה זו כאילו הבאתי ביכורים לבית המקדש ונתתים לכהן וקיימתי מצוה זו בשלימות, וכמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה: כל המביא דורון לתלמיד חכם, כאילו מקריב ביכורים. ויהי נעם וכו'".

ומעשה שהיה, שפעם התקיימה סעודת מצוה בביתו של מרן זצ"ל וישב על ידו בנו מורנו ורבנו מרן הראש"ל שליט"א, ומרן מזג לו יין ואמר את דברי הגמרא ביומא (ע"א ע"א): הרוצה לנסך יין על גבי המזבח, ימלא גרונו של תלמידי חכמים יין. ולפני כשבועיים זכיתי להשתתף ב"פדיון הבן" של אחד מחברי השיעור, ומזגתי את היין לכהן שהוא תלמיד חכם כדי שיזמן על הכוס, ואמרתי כדברי הגמרא החיים הריני מוזג יין לתלמידי חכם, ויהי רצון שיחשב לי כאילו נסכתי יין על גבי המזבח וכו'.

לומר שעדיין אינה חשובה כל כך ברכת העץ כנגד ברכת האדמה, כמו שחשובה ברכת האדמה כנגד ברכת שהכל, שהרי ברכת שהכל אינה מבוררת בכלל כי על הכל אם ברך שהכל, יצא. אבל ברכות העץ והאדמה שתיהן ברכות מבוררות, ומה שעדיין ברכת העץ מבוררת יותר קצת מברכת האדמה, לא בשביל זה יהיה צריך להקדים אותו. וכן דעת רב האי גאון, הרי"ף, רבנו חננאל, רש"י, האשכול, רבנו יונה, הרשב"א, ההשלמה, המכתם, שבולי הלקט, רבנו ישעיה הראשון, ספר המאורות ועוד (עיי' חז"ע ברכות עמוד ערה).

יא. וכתב הרא"ש, וכן נראה עיקר ולא כבעל הלכות גדולות שאמר שיקדים ברכת העץ להאדמה, ולדבריו צריך לומר שמה שאמר עולא "אבל אין ברכותיהם שוות, דברי הכל מברך על זה וחוזר ומברך על זה", לא בא להשיענו דין קדימה כלל, כי מדין קדימה צריך לברך העץ ואחר כך האדמה, כי ברכת העץ מבוררת יותר, אלא כוונת הגמרא שמברך על זה וחוזר מברך על זה, ולא נאמר שאחד פוטר את חברו. אבל לשון הגמרא לא משמע ככה, שאם כן היה לו לומר שאין האחד פוטר את חברו. וגם באורחות חיים כתב שרוב הגאונים חולקים על בעל הלכות גדולות. לכן הלכה מרן פסק (סימן ריא ס"ג) שאם היו לפניו פרי העץ אפילו הוא משבעת המינים, ופרי או ירק מפירות האדמה, על איזה מהם שירצה, יקדים ויברך. והביא שיש אומרים שהעץ קודם. והרי סתם ויש אומרים הלכה כסתם, ולכן מברך על מה שירצה כדעת רוב ככל הראשונים.

אם יש קדימה בברכת "הגפן"

יב. נשאר לנו לברר מה הדין אם היו לפניו יין ושאר מיני פירות, האם יש להקדים אחד מהם? והנה הבית יוסף (סימן ריא אות ד) הביא בשם הסמ"ק מה שהיה מצוי בזמנם שמחלקים בבית האירוסין או בבית היולדת, פירות העץ כמו אפרסקים וכדומה ויין, ומברכים תחילה על הפירות ומיני מתיקה ואחר כך על היין, והרי מין שבעה קודם, ואם כן שיברכו על היין? ואפשר שכיון שאין ברכותיהם שוות "העץ" ו"הגפן", לכן מברך על איזה מהם שירצה תחילה, והם רוצים על הפירות קודם. ורבנו פרץ סובר שאפילו הכי מברך על מין שבעה, ולכן מברך על היין תחילה. וכתב הבית יוסף, וכבר נתבאר שדעת כל הראשונים היפך רבנו פרץ, וגם מנהג העולם אינו כן, ואם כן לא היה לטור לכתוב דבריו כי אין הלכה כמותו. אלא שאפשר אולי שטעמו של רבנו פרץ, משום שברכת "הגפן" וברכת "העץ", כיון ששניהם אילנות, הרי הם נחשבים כמו שברכותיהם שוות, והרי אם יש לפניו אפרסק ותמר, מברך על מין שבעה, גם כאן שיש לפניו אפרסק ויין, מברך על היין שהוא מין שבעה. אבל סיים הבית יוסף שמנהג העולם לא ככה. ומפורש בבית יוסף שלא פוסק כרבנו פרץ, ולכן חוזרת ההלכה כמו שפסק מרן (ס"ו), שכל שאין ברכותיהם שוות, אפילו יש בהם ממין שבעה כגון צנון וזית, איזה מהם שירצה יקדים ואפילו שאינו חביב. לכן אם יש לפניו יין ופירות העץ והאדמה, יקדים מה שירצה. אלא שלבני אשכנז, ברכת היין קודמת, כי פסק הרמ"א (ס"ט סעיף ד) כרבנו פרץ. ובאר המהרלב"ח שרלבנו פרץ ברכת היין נחשבת ברכה מבוררת יותר מברכות העץ והאדמה, שהרי ברכת הגפן באה רק על היין, ולכן היא קודמת להם.

שלוה ובירה

יג. והנה ישנה טעות אצל רבים שמביאים בליל ט"ו בשבט לשלחן,

⁸ ואם אכל שלוח בשיעור כזית [27 גרם], התוספות בברכות (זו ע"א) הסתפקו מה יברך עליה ברכה אחרונה, האם "על המחיה ועל הכלכלה" כי היא משבעת המינים, או שכיון שמברך עליה בתחילה "בורא פרי האדמה", יברך גם לאחריה מעין שלש "על האדמה ועל פרי האדמה", שהרי לא מצאנו ברכת "על המחיה ועל הכלכלה" אלא כשמברך בתחילה "מזונות". וכתבו שבתחילה הגיה רבנו תם בסידור שלו לברך "על האדמה ועל פרי האדמה". ואחר כך חזר בו, כי לא מצאנו בשום מקום שתיקנו חז"ל נוסח כזה. ולכן מסקנת התוספות, שנכון להחמיר שלא לאכול קליות או שלוח אלא בתוך הסעודה. אולם הרמ"ם פסק שיתברך על השלוח "בורא נפשות", וכן פסקו רבים מהראשונים: בעל הלכות גדולות, רב סעדיה גאון, האשכול, הראב"ד, הסמ"ג, רבנו מאיר המעיילי בספר ההשלמה, ספר המאורות, הראב"ה, הרשב"א, המאירי, הריטב"א ועוד. וזו לשון מרן בשלחן ערוך (סימן רח סעיף ד): אכל דגן חי או עשוי קליות או שלוק והגרעינים שלמים, אינו מברך אלא בורא פרי האדמה ולאחריו בורא נפשות. והתוספות הסתפקו אם יברך לאחרי מעין שלש, ולכן כתבו שנכון שלא לאכלו אלא בתוך הסעודה ויפטרנו ברכת המזון. ע"כ. והרי סתם ויש אומרים הלכה כסתם, ולכן בודאי שהלכה כדעה הראשונה שמברך לאחר החיטה בורא נפשות. וכן מסתבר מאוד, שהרי ברור שלא נוכל לעזוב את דעתם הוודאית של הרמ"ם ורבים מרבים מהראשונים מפני שפסק של התוספות. ופשוט. וכמבואר בחז"ע (ברכות ע"א פס).